

Protocol
'overgang van
groep 2 naar
groep 3'

Inhoudsopgave

Inleiding.....	2
Waarom dit protocol?.....	2
Inspectie	2
De ontwikkeling van kleuters.....	3
Groep 3 rijpheid.....	3
Kenmerken van groep 3 rijpheid	3
Verskil in leren tussen groep 1-2 en groep 3.....	4
Versnellen	4
Motorische ontwikkeling.....	4
Grove en fijne motoriek	4
Het doorkruisen van de middellijn.	5
Lateralisatie.....	5
Het uiteindelijke besluit	6
Beslissingsaspecten.....	7
Stappenplan voor de overgang van groep 2 naar groep 3.....	10

Inleiding

De wet Primair Onderwijs stelt dat de kalenderleeftijd van een kind niet langer bepalend is voor de overgang naar een volgende groep. De school is wettelijk verplicht het onderwijs zodanig in te richten dat een leerling een ononderbroken ontwikkelingsproces kan doorlopen. Het onderwijs moet worden afgestemd op de voortgang in de ontwikkeling van het kind. De meeste leerlingen doorlopen, met ons onderwijsaanbod, de basisschool in 8 jaar. Voor sommige leerlingen is het nodig dat de school extra ondersteuning en/of aanpassingen biedt.

In dit protocol wordt ingegaan op de doorstroom van kinderen van groep 2 naar groep 3 en het verschil tussen het leren in groep 2 en 3 wordt uitgelegd.

Ook staat beschreven op grond waarvan keuzes op de Kiem gemaakt worden bij de beslissingen voor een overgang naar groep 3 en hoe het uiteindelijke besluit tot stand komt.

Waarom dit protocol?

Kinderen moeten er aan toe zijn om gericht te leren en complexe taken uit te voeren. Niet alle kinderen hebben dit binnen twee jaar kleuteronderwijs bereikt. We kijken naar de ontwikkeling van kinderen en volgen het protocol om na te gaan of een kind groep 3 rijp is. Ook bekijken we goed of de extra tijd die het kind nodig heeft, onder de normale ontwikkeling valt of dat er sprake is van een werkelijke stagnatie.

Inspectie

Voor de inspectie bestaat er geen officiële leeftijdsgrens voor de overgang naar groep 3. Voor het volgen van de ontwikkeling beslist de school zelf welke instrumenten gehanteerd worden. Scholen volgen, vanaf het moment dat het kind op school komt, de ontwikkeling goed. De inspectie ziet erop toe dat scholen deze ononderbroken ontwikkeling voor kinderen realiseren. De inspectie gaat na of scholen op basis van de ontwikkeling van het kind beredeneerde afwegingen maken over de doorstroom naar de volgende groep. Van scholen wordt verwacht dat ze duidelijke criteria hanteren waarmee ze een beslissing over vertragen of versnellen bij kleuters kunnen verantwoorden en dat zij ouders in dit proces betrekken. De school dient ervoor te zorgen dat het kind niet een jaar lang opnieuw dezelfde leerstof krijgt aangeboden. Het aanbod dient aan te sluiten op de ontwikkeling van het kind. Kinderen die langer kleuteren kunnen, zo nodig, later wel doubleren. Kinderen mogen uiterlijk tot en met het schooljaar waarin zij veertien jaar worden, op school blijven.

De ontwikkeling van kleuters

Een kind ontwikkelt zich voortdurend, soms geleidelijk en soms met sprongen. Het tempo waarin kinderen zich ontwikkelen is verschillend en valt lang niet altijd samen met de overgangen gebaseerd op kalenderleeftijd.

Het jonge kind ontwikkelt zich al experimenterend, verkennend en spelend. In groep 1-2 zorgt de leerkracht voor een passend en gevarieerd aanbod aan activiteiten. Het is de taak van de leerkracht om in te spelen op de verschillen tussen kinderen en om hun ontwikkeling verder te stimuleren. De leerkracht observeert daarbij de vorderingen van het kind op het gebied van de sociaal-emotionele ontwikkeling, spelontwikkeling, de spraak-taal ontwikkeling, de motoriek, de cognitieve ontwikkeling en het speel- werkgedrag.

Groep 3 rijpheid

Groep 3 rijpheid houdt in dat het kind voldoende competenties heeft ontwikkeld om te beginnen aan onder meer het gestructureerde proces van leren lezen, schrijven en rekenen. Ook de motorische ontwikkeling is van groot belang. Het kind heeft dan een bepaald niveau bereikt voor diverse vaardigheden die belangrijk zijn bij het schoolse leren. De betreffende vaardigheden zijn cognitief, emotioneel, motorisch en sociaal van aard. Deze worden bij de beslissingsaspecten uitgewerkt. Wanneer een kind groep 3 rijp is, betekent dit dat het driedelig mensbeeld in evenwicht is: denken (cognitief), kunnen (motoriek) en voelen/willen (emotioneel).

Kenmerken van groep 3 rijpheid

Groep 3 rijpheid is een complex fenomeen en meer dan alleen intelligentie. Het is het resultaat van een langdurig ontwikkelingsproces. Een groep 3 rijp kind heeft kennis van het hier en nu. Heeft een eigen 'ik' ontwikkeld en kan de wereld los van zichzelf beschouwen en analyseren. Het kind kan een logisch opgebouwd en verstaanbaar verhaal vertellen. De grove en fijne motoriek worden voldoende beheerst. Daarnaast is het belangrijk dat een kind geconcentreerd met een werkje bezig kan zijn gedurende zo'n 20 minuten. Ook is het van belang dat het kind aandachtig kan luisteren naar instructies en dat het zich aan regels kan houden om in de groep te kunnen functioneren.

De basisfuncties waaruit groep 3 rijpheid bestaat zijn lichamelijke rijpheid, motorische ontwikkeling, ontwikkeling van de voorkeurshand, oriëntatie in tijd en ruimte en visuele en auditieve waarneming. Ook het geheugen, de taalbeheersing, rijpheid voor lezen en rekenen en sociale ontwikkeling horen hierbij. Andere factoren die minstens even belangrijk zijn voor een succesvolle overstap naar groep 3 zijn zelfvertrouwen, aanpassingsvermogen, zelfstandigheid, aandachts- en concentratievermogen, gestructureerd werken en prestatiemotivatie. Is het kind niet gemotiveerd, is hij/zij niet taakgericht, speelt het liever, dan bestaat de kans dat het kind niet echt openstaat voor het aanleren van vaardigheden zoals lezen, schrijven en rekenen.

Verschil in leren tussen groep 1-2 en groep 3

In de overgang van groep 2 naar 3 verandert er in de dagelijkse schoolroutine voor het kind het een en ander. Kinderen gaan minder naar buiten, de dag bevat instructiemomenten, kinderen zitten aan een eigen tafeltje te werken.

Belangrijke verschillen in manieren van leren tussen groep 1/2 en groep 3 zijn:

- van een rijke leeromgeving naar een meer methodische aanvoer van lesstof;
- van brede ontwikkeling naar grotere aandacht voor het cognitieve aspect;
- van spelend leren/ontdekken naar schools leren;
- van meer open naar meer gesloten leersituaties;
- van concreet handelen naar op papier;
- het kind gaat minder naar buiten, moet langer stil zitten;
- het kind moet zelfstandig meervoudige opdrachten aankunnen;
- er wordt een grotere spanningsboog gevraagd.

Versnellen

Over het algemeen geldt dat kinderen bij wie overwogen wordt om vroegtijdig naar groep 3 te gaan, een duidelijke voorsprong moeten hebben op leeftijdsgenootjes. Het vervroegd door laten gaan van kleuters gebeurt bij hoge uitzondering.

Kleuters zijn, volgens ontwikkelingspsycholoog Ewald Vervaeke, biologisch gezien vaak nog niet klaar om zich bezig te houden met taal en rekenen. Ze zijn wel bezig met cijfers en letters, maar dit zijn op zichzelf staande activiteiten. Het echte begrip ontbreekt en dat zegt niets over breinrijpheid. Als een kind cognitief gezien wel toe is aan meer lesstof, dan is het nog maar de vraag of het ook op sociaal-emotioneel en motorisch vlak kan meekomen in een groep met oudere kinderen. Dat nemen wij in overweging bij de beslissing om een kind wel of niet naar groep 3 te laten gaan.

Motorische ontwikkeling

Grove en fijne motoriek

Onder de grove motoriek vallen alle bewegingen waarbij het kind zijn volledige lichaam gebruikt. Het zijn de grote (grove) bewegingen die het kind maakt. Zowel de romp als de armen en benen worden bij de grove motoriek ingezet.

De ontwikkeling van de grove motoriek is belangrijk, omdat het kind met behulp daarvan letterlijk stabiel door het leven kan gaan.

Het is belangrijk dat de ontwikkeling van de grove motoriek (bewegen met gehele lijf) geen achterstand vertoont.

In tegenstelling tot de grove motoriek gaat de fijne motoriek veel meer over verfijnde bewegingen. Het kind moet kleine (fijne) bewegingen maken en gebruikt daarvoor alleen de armen en handen.

Ook de knutselonderdelen behoren tot de fijne motoriek: voor scheuren, vouwen, knippen, plakken, prikken, kralen rijgen, kleuren en schilderen moet het kind zijn/haar vingers gebruiken.

De grove en fijne motoriek kunnen zich naast elkaar ontwikkelen. Het kind hoeft niet eerst alle grove motorische vaardigheden te beheersen om daarna met de fijne motoriek te starten.

Het doorkruisen van de middellijn.

De middellijn is een denkbeeldige lijn in het midden van het lichaam, die zich uitstrekt van het hoofd tot de voeten en de linkerkant van de rechterkant scheidt. Het kruisen hiervan is het vermogen om met de armen en benen over het midden van het lichaam te bewegen, zodat een taak aan de andere zijde van het lichaam uitgevoerd kan worden.

Het overschrijden van de middellijn is iets dat we elke dag doen zonder het zelfs maar te beseffen. We kruisen de middellijn bijvoorbeeld als we een elleboog krabben, het ene been over het andere slaan, de enkels kruisen en van links naar rechts lezen. Allebei de hersenhelften moeten daarbij samenwerken. Het doorkruisen van de middellijn is een belangrijk onderdeel van de ontwikkeling van een kind. Kinderen hebben het o.a. nodig voor lezen, schrijven, aankleden, sporten, instrumenten bespelen en fietsen.

Het kind kan de middellijn doorkruisen, o.a. door te rollen om de lichaamsas. Hierdoor ontstaan er veel verbindingen tussen de linker- en rechterhersenhelft. We spreken van gekruiste coördinatie wanneer de arm en het been van de tegenoverliggende zijde moeten samenwerken. Dit is bijvoorbeeld van toepassing bij kruipen en stappen, huppelen, hinkelen, galopperen, kruisloopoefeningen, wisselsprongen, gekruiste klapoefeningen, sluipen, kruipen, klimmen en klauteren. Deze bewegingen zijn ontzettend belangrijk voor de ontwikkeling van het lichaam en het brein.

Lateralisatie.

Vóór de leeftijd van ongeveer zes jaar hanteert het kind beide handen en voeten meestal gelijkwaardig. De bewegingen zijn elkaars spiegelbeeld. Het kind heeft vaak nog geen besef van links en rechts. Vanaf zes jaar treedt de lateralisatie in. Er ontwikkelt zich samenwerking tussen beide handen met een zekere "taakverdeling"; de ene hand voert uit, de andere assisteert. Na de lateralisatiefase is de rechter- of linker dominantie duidelijk. Hierdoor wordt rechts- of linkshandigheid bepaald.

Het uiteindelijke besluit

Het nemen van de beslissing ten aanzien van de overgang naar groep 3 doen we aan de hand van een groot aantal overwegingen die met ouders besproken worden. Naar aanleiding hiervan wordt een verantwoord besluit genomen. Mocht de uitkomst zijn dat het kind nog een jaar in groep 2 blijft, dan wordt er met de ouders besproken hoe het kind begeleid zal worden bij deze kleuterverlenging. Besproken wordt aan welke doelen gewerkt gaat worden het volgende schooljaar. Het kan dan gaan om het kind de gelegenheid te geven verder te rijpen en zich verder te ontwikkelen, maar ook wordt besproken welke extra begeleiding en/of uitdaging nodig kan zijn op het gebied van voorbereidende taal- en rekenactiviteiten.

Mocht het voorkomen dat de ouders en de leerkracht niet tot een gezamenlijke beslissing kunnen komen, dan neemt school het uiteindelijke besluit. De leerkracht en de zorgregisseur hebben een belangrijke rol bij het inhoudelijke gedeelte. De directeur is eindverantwoordelijk en wordt erbij betrokken als ouders en school niet op één lijn komen. De beslissing van school is bindend.

Beslissingsaspecten

Het nemen van de beslissing t.a.v. overgang van groep 2 naar groep 3 doen we aan de hand van een groot aantal overwegingen. Naar aanleiding hiervan wordt een verantwoorde beslissing genomen.

Het kind moet het overgrote deel van onderstaande aspecten beheersen.

Sociaal-emotionele ontwikkeling

De sociaal-emotionele ontwikkeling is op niveau, wanneer het kind:

- zich durft te laten zien en horen in de groep;
- nieuwsgierig is naar de wereld om zich heen;
- kan helpen en om hulp kan vragen;
- kan samenwerken en samen spelen;
- kan omgaan met uitgestelde aandacht;
- vertrouwen heeft in zijn/haar eigen kunnen;
- rustig enkele minuten kan wachten met om hulp te vragen als hij/zij ziet dat leerkracht in gesprek is;
- rekening kan houden met gevoelens en wensen van anderen;
- teleurstellingen kan verwerken;
- voor zichzelf kan opkomen.

Werkhouding, leermotivatie en taakgerichtheid

De werkhouding is op niveau wanneer het kind:

- langere tijd (15-20 minuten) door kan blijven werken;
- gemotiveerd is om te werken;
- na de instructie van de leerkracht zelfstandig kan beginnen aan zijn werk/spel;
- de opdracht kan herhalen die hij moet uitvoeren als de leerkracht hierom vraagt;
- uit zichzelf regelmatig voor ontwikkelingsmaterialen en moeilijke spelletjes kiest;
- betrokken is in de groep;
- zelf kleine probleempjes kan oplossen;
- gericht opruimt;
- een opdracht kan uitvoeren en onthouden;
- zelfstandig kan werken;
- werkjes laat zien die op niveau zijn en de verzorging van de werkjes is leeftijdsadequaat.

Spelontwikkeling

Er is sprake van gevorderd rollenspel wanneer het kind:

- naar extra uitdagingen zoekt in het spel;
- eigen initiatief neemt;
- een plannetje maakt voor wat te gaan spelen;
- het gemaakte plan kan vasthouden;
- fantasie van realiteit kan scheiden in het spel.

Cognitieve ontwikkeling

De taalontwikkeling is op niveau wanneer het kind:

- spreekt in goed opgebouwde zinnen en gebruik maakt van grammaticaal juiste taal;
- een rijke woordenschat heeft;
- de leesbegrippen beheerst;
- mondelinge instructies kan opvolgen;
- iets op een begrijpelijke wijze kan vertellen in een logisch opgebouwd verhaal.

De voorbereidende taal- leesvoorwaarden zijn op niveau wanneer het kind:

- belangstelling heeft voor lezen en schrijven;
- open staat voor het leren van letters;
- letters aan elkaar kan plakken (synthese) en losmaken (analyse);
- de positie van de letter kan benoemen;
- gericht kan rijmen;
- een idee heeft van schriftoriëntatie.

De voorbereidende rekenvoorwaarden zijn op niveau wanneer het kind:

- kan tellen t/m 20;
- kan terug tellen vanaf 10;
- kan omgaan met hoeveelheden;
- getalbegrip heeft van de getallen 0 t/m 20;
- de cijfersymbolen kent van 0 t/m 12;
- kan seriëren, meten en wegen;
- logisch kan denken/ordenen en sorteren;
- inzicht heeft in rekenbegrippen zoals erbij, eraf, evenveel;
- een bepaalde ruimtelijke oriëntatie, ruimtelijk inzicht en tijdsbesef heeft ontwikkeld. Waar sta ik in de ruimte ten opzichte van voorwerpen, wat houden begrippen als boven, onder, voor, achter, naast en tussen in en begrippen als nu, even, straks, vandaag en morgen?
- situaties kan vertalen van 3-dimensionaal naar 2-dimensionaal;
- een wandelcircuit dat in de ruimte is opgesteld op papier kan natekenen;
- een eenvoudige plattegrond kan doorzien.

Het visueel geheugen is op niveau wanneer het kind kan:

- onthouden wat hij/zij gezien heeft.

Het auditief geheugen is op niveau wanneer het kind:

- opdrachten kan onthouden en deze de volgende dag of later ook nog weet.

Motorische ontwikkeling

Het kind kan (grote motoriek):

- huppelen;
- langere tijd op één been stil staan;
- hinkelen;
- stuiteren met een bal;
- over een klauterraam heen klimmen;
- hazensprongen maken over de bank;
- een bal vangen;
- over een balanceervlak gaan over een hindernis.

Het kind kan (fijne motoriek):

- kleuren binnen de lijntjes;
- met één hand een potlood hanteren;
- figuren uitknippen met goede schaarhantering;
- vanuit de ogen de hand sturen;
- lijnen overtrekken en kleurplaten inkleuren;
- vouwen (16 vierkantjes, vliegervouw);
- kleine kralen aan een koord rijgen.

Lichaamsbesef:

- Het kind kent links, rechts, boven, onder, voor en achter.

Stappenplan voor de overgang van groep 2 naar groep 3

Oktober/ november	Leerlijnen jonge kind zijn ingevuld. De ontwikkeling van de individuele leerling wordt besproken tijdens de groepsbespreking tussen leerkracht en zorgregisseur. Kinderen waarbij twijfel is over de doorgang naar de volgende groep worden met name genoemd.
November	De leerkracht bespreekt de ontwikkeling van leerlingen met ouders. De twijfel over overgang wordt besproken (dit is eerst met zorgregisseur besproken). Gevraagd wordt hoe ouders hier tegenover staan. Gemaakte afspraken worden vastgelegd in parnassys.
Januari	Afname smitscreening groep 2 kinderen
Eind januari/begin februari	Leerlijnen jonge kind zijn ingevuld. Dit wordt gelegd bij de informatie die er is, zoals de observaties van de leerkracht en handelingsplannen. Er wordt gekeken naar leerlingen waar een extra kleuterjaar zinvol voor zou kunnen zijn.
Februari	Ouders worden uitgenodigd voor een gesprek. In dit gesprek worden de criteria voor de overgang naar groep 3 met ouders besproken en de twijfel over de doorgang van hun kind. Het gesprek is met de leerkracht en desgewenst kan de zorgregisseur aanwezig zijn. Er worden afspraken gemaakt over aanbod en begeleiding komende periode.
Maart/April	Leerlijnen jonge kind zijn ingevuld. Afspraken worden met ouders geëvalueerd. Observaties en resultaten worden besproken. De criteria voor de overgang naar de volgende groep worden indien nodig opnieuw met ouders besproken.
April	Bij twijfel wordt deze periode gebruikt voor het verzamelen van extra observatie- en of toetsgegevens.
Mei	Nieuwe gegevens worden bij elkaar gelegd en de leerkracht maakt samen met de zorgregisseur een definitief advies voor kleuterverlenging of niet. In principe wordt beslissing kleuterverlenging genomen voor 1 mei i.v.m. de organisatie van het volgende schooljaar.
Mei	Gesprek met ouders. Bij kleuterverlenging bespreken hoe de begeleiding volgend schooljaar vorm gegeven wordt.